

Гай-Нижник П.П.,
кандидат історичних наук, докторант
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПЕРШИЙ ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ У НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

На основі архівних документів та спогадів безпосередніх учасників українського державотворення часів національно-визвольних змагань 1917—1921 років висвітлено принципи укладання та основні показники першого в новітній історії України державного бюджету (1918 року), який було розроблено за Гетьманату П. Скоропадського (29 квітня — 14 грудня 1918 року) як бюджет Української Держави і прийнято в січні 1919-го Директорією для Української Народної Республіки.

На основі архівних документів та спогадів безпосередніх учасників українського державотворення часів національно-визвольних змагань 1917—1921 років висвітлено принципи укладання та основні показники першого в новітній історії України державного бюджету (1918 року), який було розроблено за Гетьманату П. Скоропадського (29 квітня — 14 грудня 1918 року) як бюджет Української Держави і прийнято в січні 1919-го Директорією для Української Народної Республіки.

Одним з головних завдань фінансово-господарського життя держави є укладання її бюджету. В Україні бурхливі події кінця 1917-го — початку 1918 року не дали змоги створити його за часів УНР. Тогочасний директор Департаменту Державної скарбниці та голова Бюджетової комісії УНР і Гетьманату Х.М. Лебідь-Юрчик указує на такі причини, що стали на заваді: “1) Зруйнована залізнична комунікація й анархічна демобілізація, що продовжувалась ще в січні (1918 р.) стояли на перешкоді до зносин з губерніальними й повітовими інституціями, які мали достарчити потрібний бюджетовий матеріал і 2) брак в окремих міністерствах фахівців у бюджетових справах, які мали би досвід і рутину в складанні кошторису”¹. Після гетьманського перевороту новому урядові довелося зіткнутися з подібними ж складнощами, налагоджуючи одночасно відповідні урядові служби, адже, як вірно зазначив на I з’їзді Протофісу (травень 1918 року) професор Л. Яснопольський, “для правильного розгляду бюджету необхідні як негайна організація фінансового апарату — рахівничого і касового, так і найшвидше встановлення правильного законодавчого режиму, бо нормальне бюджетове господарство мислиме лише за наявності представницьких закладів”².

За часів Гетьманату справа укладання бюджету лягла на Міністерство фінансів і безпосередньо на створену при ньому *Бюджетову комісію*. До її складу увійшли представники Міністерства фінансів, Державного контролю, зацікавлених відомств

¹ Лебідь-Юрчик Х. Бюджетове право. — Львів, 1927. — С. 108—109.

² Тезиси к докладу професора Л.Н. Яснопольського // Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины. — 1918. — 19 травня. — С. 6.

Історія фінансів

і, на запрошення міністра фінансів, представники науково-економічних кіл³. Бюджетова комісія діяла при Департаменті Державної скарбниці на чолі з Х. Лебідь-Юрчиком, а її ядро з липня 1918 року склала бюджетна нарада з чотирьох членів⁴. За відсутності тимчасової нової законодавчої бази юридичною основою при укладанні бюджету Української держави (як і за УНР) стало бюджетне право Російської імперії. Воно, у свою чергу, складалося із загальних кошторисних правил від 22 травня 1862 року і правил від 8 березня 1906 року про порядок розгляду державного розпису прибутків і видатків та про асигнування з скарбу видатків, розписом непередбачених⁵. Таким чином, як цілком слушно зазначає Л. Неманов, “і податкова політика гетьманського уряду, і бюджетна будувалися за тими рутинними зразками, які були добре знайомі колишнім чиновникам міністерства фінансів”⁶.

У червні 1918 року урядом було ухвалено *Правила про порядок розгляду державного бюджету й фінансових кошторисів на 1918 рік*, згідно з якими такі кошториси мали бути надіслані до Держскарбниці не пізніше 5 липня⁷ 1918 року⁸. Основна маса кошторисів, проте, надійшла лише наприкінці вересня поточного року, а отже, лише відтоді стало можливим приступити до їхнього розгляду і розпочати працю над укладанням бюджету⁹. За таких обставин Бюджетова комісія, встановлюючи фактично зроблені видатки за 1918 рік, розпочала обчислювати очікувані прибутки і розробку бюджету вже на рік 1919-й¹⁰. Це підтверджується і журналами Ради Міністрів. 19 жовтня 1918 року урядом було прийнято законопроект про виділення 40 тис. крб на видатки для утримання Бюджетових комісій¹¹, а 5 листопада 1918 року міністр фінансів доповідав урядові щодо питання про укладання бюджету на 1919 рік¹². Урядовці постановили “просити Відомства достарчити сміти на 1919 рік у Департамент Державної Скарбниці не пізніше 25 листопада”¹³.

³ Гловінський Є. Фінанси України в роках 1917—1920 // Гловінський Є. Фінанси УССР. — Варшава: Український науковий інститут, 1938. — С. 18.

⁴ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВУ). — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 24 а. — Арк. 15. Журнал РМ від 16, 17 липня 1918 року.

⁵ Гловінський Є. Зазнач. праця. — С. 13.

⁶ Немановъ Л.М. Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 — 4 февраля 1919 г.). — К.: Культура и знание, 1919. — С. 166—167.

⁷ Д. Дорошенко вказує іншу дату, пишучи, що “Рада Міністрів постановила зобов’язати відомства надіслати фінансові кошториси не пізніше 7 липня” (Дорошенко Д. Історія України. 1917—1923 рр. — Т. 2. Українська гетьманська держава. — Ужгород: Накладом Осипа Цюпки, 1930. — С. 277).

⁸ Дорошенко Д. Зазнач. праця. — С. 277; Гловінський Є. Зазнач. праця. — С. 18—19.

⁹ Дорошенко Д. Зазнач. праця. — С. 277.

¹⁰ Немановъ Л.М. Зазнач. праця. — С. 164.

¹¹ Там само. — С. 19.

¹² ЦДАВОВУ. — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 7. — Арк. 28. Журнал РМ від 5 листопада 1918 року; ЦДАВОВУ. — Ф. 1064 — Оп. 1. — Спр. 24. — Арк. 2. Журнал РМ від 5 листопада 1918 року.

¹³ ЦДАВОВУ. — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 7. — Арк. 28. Журнал РМ від 5 листопада 1918 року. В іншому варіанті запису журналу Ради Міністрів (перекладеному українською мовою),

Історія фінансів

“Наскільки добрим був наш фінансовий стан ще в жовтні, — згадував Гетьман, — доводить те, що ми з Ржепецьким сподівалися, що сміта нового року буде проведена без дефіциту”¹⁴. За тиждень до падіння Гетьманату (6 грудня 1918 року) урядом було ухвалено проект *Правил про закінчення рахунків по кредитах кошторисів 1918 року та провадження видатків у 1919 році*¹⁵. “Правилами”, зокрема, наголошувалося, що “всі Міністерства, Головні Управління та інші центральні установи заздалегідь, не чекаючи остаточного затвердження державного розпису прибутків та видатків на 1918 рік, приступають до складання встановлених існуючими кошторисними правилами розписань прибутків, очікуємих до впливу, та видатків, які встановлені при розгляді кошторисів в Бюджетовій Комісії”¹⁶. Такі розписи повинні були пересилатися до Державної скарбниці одразу ж після затвердження державного розпису на 1918 рік¹⁷. З моменту затвердження державного розпису прибутків та видатків на 1918 рік, не пізніше 1 січня 1919 року, припинялося “провадження видатків з так званого 10-ти мільйонного фонду, який був асигнований на утримання нового ладу на Україні...”¹⁸.

Одночасно з надісланням до Держскарбниці видаткових розписів 1918 року центральні установи повинні були переслати до цього департаменту переліки тих кредитів, які підлягали переліченню на покриття видатків, а також здати до Київської скарбниці для зарахування до готового фонду державних прибутків усі невитрачені відомствами до часу затвердження розпису (або до 1 січня 1919 року) лишки готових грошей (із зазначенням, які суми здані, а також коли, на які потреби і за якими чеками вони були одержані)¹⁹. Надалі, до затвердження державного розпису прибутків та видатків на 1919 рік, “видатки на задоволення потреб 1919 р. повинні провадитися по тимчасовим видатковим розписанням. Для цього відомства обов’язуються... надіслати до Департаменту Державної Скарбниці тимчасові видаткові розписання на перші чотири місяці 1919 р. окремо на Головну Скарбницю та на кожен Фінансову Палату, а також збір тих розписань по кожному кошторису”²⁰.

Вищезазначені тимчасові видаткові “розрахунки” підлягали обговоренню на окремій нараді при Міністерстві фінансів з представників вказаного відомства та

після ухвалення доповіді А. Ржепецького, записано: “прохати Відомства внести кошториси на 1919 рік до Департаменту Державної Скарбниці не пізніше 25 листопада” (ЦДАВОВУ — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 24. — Арк. 2. Журнал РМ від 5 листопада 1918 року).

¹⁴ *Скоропадський П.* Спогади (кінець 1917 — грудень 1918). — Київ—Філадельфія, 1995. — С. 193.

¹⁵ ЦДАВОВУ — Ф. 1064, — Оп. 1. — Спр. 7. — Арк. 79. Журнал РМ від 6 грудня 1918 року.

¹⁶ *Там само.* — Арк. 85. Додаток до журналу РМ від 6 грудня 1918 року. Правила про закінчення рахунків по кредитах кошторисів 1918 року та провадження видатків у 1919 році.

¹⁷ *Там само.*

¹⁸ *Там само.* — Арк. 85 зв.

¹⁹ *Там само.*

²⁰ *Там само.*

Історія фінансів

Держконтролю... Потім усі вони подавалися міністром на ухвалення урядом, після чого (після їх затвердження) розсилалися через Держскарбницю до Головної скарбниці та у Фінансові палати²¹. Надалі, аж до одержання тимчасових видаткових розписань на 1919 рік, головна та місцеві скарбниці повинні були провадити “тільки штатні та контрактні видатки, а також самі негайні видатки на канцелярські і господарські потреби, та на утримання будинків, при чому відомства обов’язуються доглядати, щоб всі видатки ні в якому разі спільно не перевищували 1/12 річного видатку на дану потребу по розпису 1918 р. або по розглянутим Бюджетовою Комісією при Міністерстві Фінансів кошторисам, якщо розпис не буде ще затверджений”²².

На середину грудня 1918 року до Бюджетової комісії надійшли кошториси від усіх відомств, крім Головної квартири Гетьмана, Державного секретаріату та Морського міністерства, кошториси яких було укладено представниками Міністерства фінансів та Державного контролю за допомогою представників цих відомств (за винятком гетьманської Головної квартири). Комісія завершила свою роботу 30 грудня 1918 року, вже після падіння Гетьманату, і подала проект бюджету до розгляду Директорії. Нова республіканська влада затвердила його 24 січня 1919 року як Державний бюджет УНР на 1919 рік²³.

Кошти від простих податків надходили до Держскарбниці в надзвичайно мізерній кількості (порівняно з видатками і потребами країни) через розлад економічного життя, недосконалість податкової структури, відсутність жорсткого і постійного державного контролю, що давало можливість досить легко приховувати прибутки. Ось яку картину надходжень від простих податків змальовує сучасник тієї доби і дослідник українських фінансів: “Надходження від прямих податків відігравали вкрай незначну роль в прибутковому бюджеті української скарбниці. Навіть подоходний податок, не говорячи вже про інші, вносився дуже туго; поземельний податок майже не надходив; промисловий податок теж надходив погано і, в решті решт, надходження по деяким податкам обраховувалися сотнями тисяч карбованців, тоді як видатки обраховувалися сотнями мільйонів”²⁴. Проте не слід забувати, в якому стані успадкував податкову систему Гетьманат після світової війни, революцій, навали більшовизму і господарювання Центральної Ради, та й, власне, про те, що проіснував він ледь більше півроку в надзвичайно важкій, неоднозначній і суперечливій внутрішній та зовнішній соціально-політичній, економічній і воєнній ситуації.

По-іншому склалося з надходженнями від посередніх податків²⁵. Як згадував П. Скоропадський, державна монополія на винокуріння “почала давати значний

²¹ ЦДАВОВУ — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 7. — Арк. 85 зв. — 86. Журнал РМ від 6 грудня 1918 року.

²² Там само. — Арк. 86.

²³ Дорошенко Д. Зазнач. праця. — С. 277.

²⁴ Немановъ Л.М. Зазнач. праця. — С. 160.

²⁵ Див. про фінансову і податкову політику України у 1918 році: Гай—Нижник П. Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня — 14 грудня 1918 р.) — К., 2004. — 430 с.

Історія фінансів

дохід”²⁶. За кілька місяців, на жовтень 1918 року (включно), прибутки від винокурної монополії склали 87 млн 602 тис. 600 крб²⁷. Щоправда, і в цій монополії прибуткові перспективи ще були попереду, адже, за бюджетом, вони мали б становити 350 млн 900 тис. крб валового доходу²⁸. Зазначаючи в аналізі-рефераті політику уряду, тогочасний експерт наголосив, що запровадження винокурної монополії дозволило не лише збільшити державні прибутки, але й дало “можливість боротися з безпорядочним винокурнням, що наблюдається в дійсний час у широких розмірах на селі”²⁹.

Свого часу урядом Гетьманату було підвищено акциз на продаж сірників. Держава очікувала отримати від збору нового акцизу 20 млн крб загального прибутку на рік³⁰. Щодо ставки патенту з сірникових фабрик, то він порівняно з 1914 роком зріс у 6 разів і склав: для фабрик з ручними станками — 300 крб замість 50 крб, для фабрик з використанням кінної сили — 600 крб замість 100 крб і для фабрик, що працювали на паровій енергії, — 900 крб замість 150 крб попереднього податкового стягнення. Однак очікуваного прибутку повністю стягнути не вдалося (ще не було достатньою мірою налагоджено систему податкових зборів, що, очевидно, не дозволило зібрати його повністю, та й Гетьманат, власне, існував менше року), і до бюджету надійшло лише 12 млн 7 тис. крб сірникового прибутку³¹.

Нове підвищення (в три рази) податку з папірусного паперу і гільз мало дати державній скарбниці з 30 млн сотень гільз акцизу на 3 млн крб, а з 40 млн книжок папіросного паперу — акцизу на 800 тис. крб. Крім того, регламентація виробництва дозволила вже тоді піддати акцизуванню 50% виробництва папіросного паперу, що доти уникав оподаткування. Отже, беручи до уваги це, а також і те, що нове оподаткування збільшено втричі, акцизу з розрізного паперу очікувалося отримати на суму до 4 млн 800 тис. крб на рік³². Вартість патентного збору з гільзових фабрик оцінювалася в 35 тис. крб, а з майстерень для розрізу паперу — в 48 тис. крб, тобто разом патентного збору очікувалося отримати на суму 83 тис. крб. Загальна ж сума прибутків від такого оподаткування, до часу виходу постанови, становила 2 млн 6 тис. крб, нові ж його ставки обіцяли дати бюджетові країни 7 млн 883 тис. крб на рік³³. У дійсності ж бюджет отримав

²⁶ *Скоропадський П.* Знач. праця. — С. 194.

²⁷ *Немановь Л.М.* Знач. праця. — С. 161.

²⁸ *Дорошенко Д.* Знач. праця. — С. 278.

²⁹ ЦДАВОВУ. — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 26 зв. Аналіз урядової політики РМ на чолі з Ф.А. Лизогубом.

³⁰ *Там само.* — Спр. 51. — Арк. 3 зв. Пояснювальна записка до проекту постанови про збільшення акцизу з запалків і патентного податку з запалкових фабрик.

³¹ *Дорошенко Д.* Знач. праця. — С. 278; *Гнатишак М.* Державні гроші України 1917—1920 років. Ілюстрований історично-іконографічний нарис. — Клівленд: Український музей-архів, 1974. — С. 170.

³² ЦДАВОВУ. — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 52. — Арк. 6 зв. Пояснювальна записка до проекту постанови про підвищення акцизу з папіросних і покрояного папіросового паперу.

³³ *Там само.*

Історія фінансів

прибутку від цигаркових гільз та розрізаного цигаркового паперу на суму в 4 млн 614 тис. крб³⁴.

Акциз на нафтові продукти, як висловився один з дослідників, “дав сміхотворну суму в 120 тис. карбованців”³⁵, що знов-таки, пояснюється тим, що “внаслідок розладнання транспорту та відсутності яких би то не було зносин з бакинським нафтовим районом керосину в приватному продажі на Україні не було”³⁶. Також було встановлено акциз на виноградне вино і чай, який через відсутність його в Україні дав державі лише 1 млн 207 тис. крб прибутку³⁷.

Тютюновий акциз дав державному бюджетові по жовтень 1918 року переважну суму посередніх податків (не враховуючи прибутків від цукрової та винокуреної монополій), а саме — 148 млн 380 тис. крб з 180 млн 591 тис. крб загально-посередніх надходжень. Разом з тим зазначимо, що, за бюджетом, тютюнового прибутку очікувалося отримати на 200 млн 686 тис. крб державного доходу, а загалом від посередніх податків — 468 млн 946 тис. 762 карбованці³⁸.

Цукрова монополія дала найбільше прибутків (понад третину усіх надходжень) до бюджету країни — 354 млн 926 тис. 041 крб 64 коп., тобто виручку з третини (а це приблизно з 4 млн 900 тис. пудів) випущеного на ринки країни цукру³⁹. Цифри ці не можна вважати вдалимими, адже, за бюджетом, очікувалося отримати 1 млрд 321 млн 479 тис. крб прибутків від скарбової цукрової операції⁴⁰. Отже, можна підсумувати, що робота цукрової монополії не була налагоджена на належному рівні і не дала очікуваних результатів як з фіскальної, так і з господарської точок зору. Утім провина в цьому лягає зовсім не на Міністерство фінансів. На думку дослідників, подібне сталося “завдяки цілковитій негосподарности Міністерства Харчових Справ, яке провадило цукрові операції” і які дали дефіцит у 32 млн крб⁴¹.

Зведення бюджету Української держави за 1918 рік навряд чи можна вважати за загальноприйнятій, з класичної фінансово-економічної позиції, державний бюджет. Скоріше, це було зведенням кошторисів з державних прибутків і видатків, отже як висловився Д. Дорошенко, він мав уже “скоріше характер виконавчої “сміти”⁴². Загальна сума прибутків, згідно з укладеним бюджетом, дорівнювала 3 млрд 249 млн 731 тис. 092 крб, з яких звичайних було 3 млрд 179 млн 680 тис. 984 крб і

³⁴ Дорошенко Д. Зазнач. праця. — С. 278; Гнатишак М. Зазнач. праця. — С. 170.

³⁵ Д. Дорошенко в бюджетовому зведенні Української Держави за 1918 рік подає суму в 150 тис. карбованців (Дорошенко Д. Зазнач. праця. — С. 278).

³⁶ Немановъ Л.М. Зазнач. праця. — С. 162.

³⁷ Там само.

³⁸ Дорошенко Д. Зазнач. праця. — С. 278; Гнатишак М. Зазнач. праця. — С. 170.

³⁹ Немановъ Л.М. Зазнач. праця. — С. 189.

⁴⁰ Дорошенко Д. Зазнач. праця; Гнатишак М. Зазнач. праця. — С. 170.

⁴¹ Гловінський Є. Зазнач. праця. — С. 20.

⁴² Дорошенко Д. Зазнач. праця. — С. 277.

Історія фінансів

надзвичайних — 70 млн 050 тис. 108 крб. Загальна сума видатків дорівнювала 5 млрд 346 млн 735 тис. 634 крб, з яких звичайних — 4 млрд 265 млн 352 тис. 266 крб, надзвичайних — 1 млрд 081 млн 383 тис. 368 крб⁴³. Таким чином, бюджет виявляв есентауальний дефіцит на 2 млрд 097 млн 004 тис. 542 крб⁴⁴. Бюджетну нестачу передбачалося покрити випуском сорока 3,6 %-их серій Державної скарбниці на 1 млрд 004 млн 650 тис. крб через те, що уряд не хотів випускати багато паперових грошей, що знизило б їхню вартість. Інший непокритий дефіцит в 1 млрд 092 млн 354 тис. 542 крб мав бути погашений майбутніми кредитовими операціями (тобто емісіями держзнків у 25 та 50 крб)⁴⁵.

З цього приводу слід, на нашу думку, зауважити, що відомий тогочасний український економіст Є. Гловінський, наприклад, вважав, що “справжній дефіцит був очевидно, більший, бо й випущено грошей було на 500 млн крб більше (2 млрд 653 млн 499 тис. крб)”⁴⁶. Л. Неманов вираховував, що прибутки за 1918 рік принесли брутто до 1 млрд крб⁴⁷, у зв'язку з чим Є. Гловінський додає, що “тоді, очевидно, видатки виносили не 5 млрд 346 млн крб, а лише 3½ млн, з яких 1 млн був покритий прибутками, а 2½ — емісією паперових грошей”⁴⁸. Щодо цілком зрозумілого небажання уряду вдаватися до значного випуску паперових грошей для покриття бюджетної нестачі, через що, безумовно, знизилася б їхня вартість, то Д. Дорошенко пояснює це рішення Кабінету так: “До 23.XII.1918 р. в обігу серед людности українських папірових грошей (крім російських) було 2 млрд 843 млн 054 тис. 675 крб та в касах Державного Банку було 572 млн 702 тис. 000 крб. Отже, звернулися для покриття дефіциту до інших способів, а саме до кредитових операцій: було випущено 40 серій 3,6 % білетів Державної Скарбниці на суму 1 млрд 004 млн 650 тис. крб. 5 серпня 1918 року поступило в портфель Державного Банку тимчасове 3,6 % свідоцтво Державної Скарбниці на 500 мільйонів карбованців, а з %-ів (з відсотків — П.Г.-Н.) за червень 591 млн 700 тис. крб. 30 серпня 1919 р.

⁴³ Так, наприклад, графа військового фонду з державного бюджету Української Держави вказувала, що офіційні надзвичайні видатки до нього становили 25 млн крб (Дорошенко Д. Зазнач. праця. — С. 278—282). Однак таємні видатки на поповнення військового фонду лише за три дні грудня 1918 року сягли 70 млн крб. Так, згідно з цими таємними постановами, у розпорядження головного начальника постачання 10 грудня 1918 року було надано 10 млн крб, (Таємна Постанова про асигнування 10 млн крб в розпорядження головного начальника постачання на поповнення Військового фонду // ЦДАВОВ України. — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 92. — Арк. 27, 29), а 12 грудня 1918 року — 25 млн крб (Таємна Постанова про асигнування 25 млн крб в розпорядження головного начальника постачання на поповнення Військового фонду // ЦДАВОВ України. — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 92. — Арк. 30). У переддень зречення Гетьмана (13 грудня 1918 року) до військового фонду Української Держави таємно було асигновано вже 35 млн крб (Таємна Постанова про асигнування 25 млн крб в розпорядження головного начальника постачання на поповнення Військового фонду // ЦДАВОВ України. — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 92. — Арк. 31).

⁴⁴ Дорошенко Д. Зазнач. праця. — С. 278—282.

⁴⁵ Там само. — С. 281—282.

⁴⁶ Гловінський Є. Зазнач. праця. — С. 19.

⁴⁷ Неманов Л.М. Зазнач. праця. — С. 166.

⁴⁸ Гловінський Є. Зазнач. праця. — С. 19.

Історія фінансів

передано ще друге свідоцтво на таку ж суму, а з %-ів (з відсотків — П.Г-Н.) за минулий час (ще — П.Г-Н.) 502 млн 950 тис. 000 крб, разом 1 млрд 004 млн 650 тис. 000 крб”⁴⁹.

Попри все, бюджет цей, незважаючи на те що йому були притаманні усі риси виконавчого кошторису, як зазначає І. Кабачків, мав “велику близькість до дійсних витрат і влат до скарбниці”⁵⁰. Разом з тим, на думку дослідника, головним бюджетним недоліком було й те, що він “замість того, щоби бути нормою, обов’язковою директивою для розпорядників кредитами, здебільша зафіксував різні асигнування, що їх робили цілком випадково, без ніякого пляну”⁵¹. Утім у цілому недосконалості встановленого бюджету слід віднести також і до несприятливих соціально-політичних і фінансово-економічних умов, за яких він складався, а також, як писав сам П. Скоропадський щодо політико-економічних помилок, допущених ним та його урядом у 1918 році, до банального, але невідворотного “Просто не було часу”⁵². Попри все, то був перший бюджет державної України, і вже тільки тому він є для українського народу історичним. Став він також і своєрідним вінцем фінансової політики Гетьманату.

---

⁴⁹ *Дорошенко Д.* Зазнач. праця. — С. 281—282.

⁵⁰ *Кабачків І.* Структура Державного бюджету на Україні й у Чехословацькій Республіці. Відбитка з II Наукового Збірника Українського Високого Педагогічного інституту ім. Драгоманова. — Прага, 1932. — С. 34.

⁵¹ *Там само.*

⁵² *Скоропадський П.* Зазнач. праця. — С. 175.